

CUPRINS

1 • Portret al investitorului în tinerețe	13
2 • Inocent în străinătate	25
3 • Pe cont propriu	43
4 • Cum să învingi piața în scădere	57
5 • Motociclistul investitor	75
6 • Ascensiunea mărfurilor	93
7 • Acasă, pe fluviul Hudson	107
8 • Cea mai mare națiune datornică din istorie	115
9 • „Capitalismul fără faliment este asemenea creștinismului fără iad”	127
10 • Călătorie spre Est	139
11 • Națiuni de imigranți	157
12 • Tărâmul celor liberi?	171
13 • Criza banilor de hârtie	183
14 • Nimeni nu a anulat vreodată legile cererii și ofertei	197
15 • Soarele răsare de la Est	209
16 • Distrugerea creativă	223
Mulțumiri	239

PORTRET AL INVESTITORULUI ÎN TINEREȚE*

Orașul meu natal, Demopolis, este situat în inima ținutului Canebrake, din Alabama, la confluența râurilor Black Warrior și Tombigbee. Fiind cel mai mare oraș din districtul Marengo, acesta se află în centrul unei regiuni din Georgia, Alabama și Mississippi, cunoscută prin tradiție sub numele de Centura Neagră, datorită stratului de sol de prerie bogat de la natură, gros și negru care, acum aproape două sute de ani, asigura cultivarea unor vaste plantații de bumbac. Dintre acestea, unele au supraviețuit epocii sclaviei, dar niciuna nu a supraviețuit gândacului de bumbac.

Când eram copil, în acel sol săpam cu prietenii mei după momeală, înainte de a pleca să ne petrecem ziua la pescuit. Somnii de canal sunt omnivori și atacă tot ce pot mirosi – și pot mirosi aproape orice – iar râmele, într-o zi fierbinte de vară, sunt mult mai ușor de adunat decât greierii. Să tot fi avut vreo opt ani când, în vreme ce noi

* Parafrază a titlului romanului autobiografic *Portrait of The Artist as a Young Man* (*Portret al artistului în tinerețe*) al scriitorului irlandez James Joyce (1882–1941). Romanul a apărut în limba română la Editura pentru Literatură Universală, București, 1969. trad Frida Papadache. (n.red.)

săpam în curtea din spate a casei mele, vărul meu Wade, cam cu zece luni mai mare decât mine, a rostit o remarcă pe care n-am înțeles-o câtuși de puțin pe atunci, dar care mi-a rămas în minte până astăzi.

„Dacă mai săpăm mult”, a spus el, „ajungem în China”.

Nu îmi era necunoscut faptul că Pământul era rotund, dar abia când am putut consulta un glob – eram chiar de pe atunci un cercetător entuziast – am reușit să înțeleg că diametral opus față de statul Alabama, de cealaltă parte a planetei, se întindea vastul teritoriu al Republicii Populare, unde, acoperit de noroi și leoarcă de transpirație, aș fi ajuns în cele din urmă, dacă aveam suficientă energie pentru a continua să sap.

De atunci au trecut zeci de ani și am urmat o rută mai ocolitoare, dar astăzi trăiesc chiar la porțile Chinei, tată a două micuțe blonde, cu ochi albaștri, care vorbesc dialectul mandarin la fel de fluent ca și engleza.

Cum am devenit rezident permanent în Singapore este o poveste despre alt fel de săpături, o excavare poate mai puțin solicitantă, deși nu mai puțin energetică. Este o urmare a efortului meu neîncetat de a trăi pe propria-mi piele mecanismele interne ale lumii, de a ieși și de a dezgropa povestea adevărată, de a explora totul eu însumi.

Am dat de două ori până acum ocol Pământului, o dată cu motocicletă, o dată cu mașina, investigând lumea la firul ierbii, trasând, în decursul acelor cinci ani, circumstanțele schimbătoare a peste o sută de națiuni. Pentru mine, înțelegerea istoriei și a consecințelor sale nu a fost un demers de birou, ci o aventură directă. Mi-a adus recompense personale și materiale extraordinare și m-a adus inevitabil aici, departe de pădurile izolate ale Alabamei, spre acest avanpost predominant chinezesc, din extremitatea sudică a Peninsulei Malaysia.

Dacă istoria confirmă ceva, atunci confirmă aserțiunea grecilor, cum că „nimic altceva nu rezistă în timp, decât schimbarea”. Aceasta a fost enunțată de Heraclit, în secolul al VI-lea î.Hr., atunci când fi-

losoful ne-a înștiințat, pe calea aforismului, că nu este cu putință să te scalzi de două ori în același râu. Succesul în viață se măsoară prin capacitatea de a anticipa schimbarea, și eu am venit în Singapore deoarece mi-am dat seama că lumea este în mijlocul unei schimbări istorice, al unei reconfigurări dramatice a terenului, al unui declin al supremației Statelor Unite în lume și al unei ascensiuni pe măsură în Asia.

Scriu această carte în mijlocul unei crize financiare globale despre care majoritatea politicienilor lumii te-ar convinge că este temporară. Roata se va întoarce, ni se spune. Nu voi contrazice acest lucru. Sunt aici ca să vă spun, pur și simplu, că este improbabil ca roata să se întoarcă permanent pe parcursul vieții voastre. Datoriile uriașe ale multor țări vor duce la schimbări majore legate de modul cum trăim și lucrăm. Multe instituții, tradiții, partide politice, guverne, culturi, chiar națiuni vor intra în declin sau în colaps sau pur și simplu vor dispărea, așa cum s-a întâmplat mereu în vremuri de tulburări politice și economice.

Banca de investiții Bear Stearns, spre exemplu, avea zeci de ani de existență când a dat faliment, în 2008. Firma de servicii financiare Lehman Brothers, care s-a prăbușit în același an, fusese pe piață timp de mai bine de un secol și jumătate. Sucombarea acestor corporații de nivel mondial, cu o lungă tradiție, ilustrează împrejurările schimbătoare cu care se confruntă multe instituții americane. Harvard, Princeton și Stanford, deși poate nu o știu încă, s-ar putea îndrepta spre faliment. Muzee, spitale și alte instituții pe care le știm și le iubim vor avea necazuri și vom vedea multe dintre ele dispărând în acest tăvălug, fie el financiar sau economic.

Unii m-au etichetat ca alarmist, o Cassandră a zilelor noastre. Dar nimic din ceea ce văd în viitor nu trebuie să constituie un motiv de alarmă și nici măcar să ne ia prin surprindere. Vântul schimbării bate, bate dinspre China și bate într-o manieră previzibilă. Suntem martorii unor afaceri ca oricând, istoria întorcând o pagină obișnuită. Și, pe parcursul istoriei, asemenea momente de tranziție au oferit

șanse celor vigilenți, așa încât sunt teribil de optimist în privința multor lucruri ce vor veni.

Dacă erai deștept la începutul secolului al XIX-lea, te îndreptai spre Londra. Dacă erai deștept la începutul secolului XX, îți făceai bagajele și te mutai la New York. Dacă ești deștept la începutul secolului XXI, îți vei croi drum spre Asia. Peste o sută de ani, ciclul schimbării ar putea duce oriunde – la sfârșitul mileniului întâi, toți oamenii deștepți se mutau la Córdoba, floarea Spaniei Islamice, la acea vreme centrul intelectual al Europei și orașul cu cea mai mare populație din lume.

M-am mutat în Asia în 2007 și, chiar mai important, mi-am mutat și copiii aici. Pe parcursul vieții lor, cunoașterea Asiei va fi indispensabilă succesului și stăpânirea dialectului mandarin se va dovedi, în întreaga lume, la fel de importantă ca stăpânirea englezei astăzi. Puterea și influența în lume s-au mutat din Marea Britanie în Statele Unite în anii 1920 și 1930. Pierderea supremației de către britanici a fost exacerbată de o criză financiară și de un management politic deficitar și a trecut neobservată de mulți, timp de douăzeci sau treizeci de ani. Puterea și influența la nivel mondial se mută acum din Statele Unite spre Asia, o pierdere a supremației americane accelerată de aceleași forțe și o schimbare ce, la fel, trece neobservată de majoritatea oamenilor.

Tranziția spre Asia vine în perioada unei a doua schimbări istorice. În abisul unei calamități financiare, lumea se află în pragul unei tranziții de distanțare față de finanțe în sine, o schimbare ciclică, de distanțare de companiile financiare, ca sursă a prosperității. De-a lungul istoriei, au existat perioade în care finanțatorii au fost la putere și au existat perioade când producătorii de bunuri reale – fermierii, minerii, furnizorii de energie, tăietorii de lemne – au fost la putere. În anii 1950, 1960 și 1970, înainte de marea ascensiune a pieței, Wall Street și City of London erau în declin. Vor fi din nou. Manipulatorii de bani sunt în declin, iar cei identificați în cartea lui Iosua Navi ca „cioplitori în lemn și sacagii” vor moșteni acum pământul.

Examinând forțele istoriei responsabile de schimbările în cauză, îmbrățișând simpla ipoteză că nimic nu continuă la infinit, am ajuns să apreciez observația unui alt mare gânditor al civilizației, Albert Einstein, care a spus: „Doar două lucruri sunt infinite: universul și prostia umană. Iar de primul nu sunt așa sigur.”

Prințesa troiană Cassandra, să nu uităm, care a devenit incomodă când s-a opus aducerii în oraș a calului de lemn al grecilor, ne-a rămas în amintire, dacă nu prin altceva, atunci prin faptul că a avut dreptate.

Scopul meu în scrierea acestei cărți, între altele, este să fac lumină asupra modului în care am ajuns să fim acolo unde suntem și asupra modului în care oamenii pot începe să se educe pe ei înșiși ca să se pregătească pentru viitor. Procedând astfel, vă voi împărtăși observații acumulate de-a lungul unei vieți în finanțe, investiții și în căutarea aventurii, lecții pe care le-am învățat maturizându-mă, urmând un drum care a pornit de la pământurile Centurii Negre, ajungând în acest oraș-stat din sud-estul Asiei, de cealaltă parte a globului, o călătorie de o viață, în cursul căreia am făcut din întrea-ga lume curtea casei mele.

AVENTURA MEA ÎN PIETELE FINANCIARE a început în primăvara lui 1964. Eram student în anul terminal la Yale și m-am trezit îndreptându-mă spre Wall Street cam în același fel în care mă îndreptasem mai demult spre Ivy League*: din întâmplare.

În liceu, eram un membru entuziast al Key Club, o organizație axată pe servicii și condusă de studenți, parte a Kiwanis International care, până în 1976, era accesibilă doar băieților. Calitatea de membru în Key Club Demopolis era ceva important deoarece sponsorul local luase decizia de a admite numai cinci băieți pe an. În anul în care am fost eu președinte, clubul Demopolis a câștigat premiul de

* Ivy League (Liga Iederei), grupul celor opt universități private din nord-estul State-lor Unite ale Americii: Harvard, Yale, Princeton, Cornell, Columbia, Brown, Pennsylvania și Dartmouth. (n.red.)

cel mai bun Key Club dintr-un oraș mic, la nivel mondial. Pe atunci, în fiecare an, Universitatea Yale oferea o bursă de patru ani unui membru al Key Club International. Grație acestei burse am auzit de Yale. Dacă nu ar fi fost Key Club, nu m-aș fi înscris niciodată.

Școala pe care mă așteptam întru totul să o urmez, singurul colegiu în afară de Yale la care m-am înscris, era University of the South din Sewanee, Tennessee, un colegiu de arte liberale afiliat Bisericii Episcopale. Am fost admis la Sewanee la scurt timp după ce mi-am trimis candidatura. Abia în aprilie sau în mai, la destul de mult timp după ce tatăl meu trimisese către Sewanee taxa de înscriere solicitată, în valoare de 50 de dolari, am primit un plic gros de la Yale, conținând înștiințarea că fusesem admis și că mi se oferise bursa Key Club, în valoare de 2000 de dolari pe an.

Eram năucit.

Aveam șaptesprezece ani și știam puține despre Yale, doar că se afla în New Haven, Connecticut. Părinții mei, totuși, aveau suficient de multă experiență pentru a aprecia importanța faptului că fusesem admis. Amândoi aveau studii superioare. Se cunoscuseră la Universitatea din Oklahoma, unde amândoi făcuseră parte din frăția Phi Beta Kappa. Tata studiase ingineria petrolieră, mama, artele liberale. Pentru ei, să studiez la Yale era o chestie destul de importantă. „Ne îngrijorează puțin să te lăsăm să pleci spre acel bastion al liberalismului, din nord”, mi-l amintesc pe tata spunând, dar, de fapt, și el, și mama erau extaziați. Bucuria tatălui meu avea să fie oarecum temperată de nereușita sa ulterioară de a recupera cei 50 de dolari pe care îi trimisese la Sewanee. În 1960, în Demopolis, 50 de dolari erau bani, nu glumă, și sunt încă și azi, dar pe atunci valorau cam de șapte ori cât valorează astăzi.

Eram cel mai mare copil dintr-o familie cu cinci frați și unul dintre cei aproape cincizeci de elevi din clasa mea de liceu și eram foarte prompt în a-mi etala în fața tuturor simțul exagerat al propriei importanțe, care decurgea din norocul meu. Am început imediat să mă umflu în pene, cum spuneam noi în acele locuri, dar

infatuarea mea nu avea să dureze mult. Încet, mi-am dat seama: *Oh, oh, acum trebuie să merg la Yale*. Și am devenit dintr-odată speriat, fiindcă știam că eram complet depășit de situație. *Ce voi face acum?* m-am întrebat.

În acea vară, călătorind pentru a ajunge la convenția Key Club din Boston, am coborât din tren la New Haven și am mers la biroul de admiteri de la Yale. Voiam să știu de ce fusesem acceptat. Speram că, punând acea întrebare, mi-aș putea face o idee cu privire la ce să mă aștept și aș putea înțelege la ce s-ar aștepta ei de la mine. Directorul responsabil cu admiterile a scos dosarul meu și a spus: „Ce vrei să zici? Uite, ai absolvit primul din clasa ta. Ai obținut o sută de puncte la multe materii. *Media* ta a fost aproape o sută.”

Da, dar asta era în Demopolis. O, Doamne, mă gândeam, tipii ăștia cred că sunt deștept, ei cred că știu ceva.

Simțindu-mă cu totul incapabil să concurez cu elevi de la școli pregătitoare renumite din nord-est, am sosit la Yale hotărât să studiez mai sârguincios decât oricine altcineva. Urma să dăm un test, îmi amintesc, și unul dintre colegii mei de grupă a spus că avea de gând să studieze cinci ore ca să se pregătească. „Testul ăsta”, a spus el, „merită cinci ore de studiu”. Raționamentul său mi s-a părut foarte ciudat. Abordarea mea presupunea să studiez atât de mult cât era necesar până ce știam subiectul și apoi să mai studiez și pe deasupra, doar ca să fiu sigur. Era abordarea pe care o adoptam în orice privință, o disciplină pe care frații mei și cu mine o preluaserăm de la părinți: Suficient? Nu există așa ceva. Continui să studiez sau continui să lucrezi sau continui să cercetezi, indiferent ce sarcină ai avea.

Astăzi, aș vrea să știu cum să le insuflu și copiilor mei această însușire. Aș vrea să îl pot suna pe tatăl meu sau pe mama mea și să spun: „Ce pastilă ne-ați dat?” Numește-o disciplină, numește-o hărnicie, numește-o etică a muncii – cu toții o avem, frații mei și cu mine. Nu știu de unde vine. Aș vrea să pot descoperi gena. Cu siguranță nu sunt singurul care recunoaște valoarea perseverenței – cu

toții cunoaștem oameni deștepți care nu au succes; cu toții cunoaștem oameni talentați care nu au succes. Perseverența face diferența.

Costul taxei de școlarizare și al camerei și al meselor la Yale era pe atunci de 2300 de dolari. Cu bursa mea de 2000 de dolari îmi mai lipseau pentru început 300 de dolari, și asta înainte de a adăuga costul cărților și alte cheltuieli de rutină. Am obținut o slujbă de câteva ore pe săptămână ca debarasator în sala de mese și am continuat să îmi iau slujbe cu jumătate de normă la universitate, tot timpul cât am fost acolo.

Experiența de lucru în tinerețe îți oferă beneficii cuantificabile. Învățându-te valoarea banilor, te ajută și să îți construiești o identitate; învățând să administrezi finanțele, dobândești un nivel tangibil de autonomie. Am început să plătesc cu banii mei devreme în viață, cu mult înainte de a ajunge la Yale. Tatăl meu, când aveam șase ani, învățându-mă că „banii nu cresc în copaci”, a insistat să îmi plătesc propria mănușă de baseball. M-am dus la Braswell Hardware, în Demopolis, și am ales o mănușă care costa patru dolari. Am dus-o acasă și în fiecare sâmbătă mă întorceam să îi plătesc proprietarului, Cruse Braswell, cincisprezece cenți, până când prețul total a fost achitat. Cu ani mai târziu, decanul unei școli de afaceri de la Columbia, citând un studiu universitar, mi-a spus că cel mai important factor predictiv al unei vieți fericite la vârsta adultă era să fi avut o slujbă plătită în adolescență.

Una peste alta, m-am simțit bine la Yale. M-am specializat în istorie și am fost cârmaciul echipajului în competițiile de canotaj, în primii doi ani (în ultimul an nu am mai fost cârmaci). Am făcut chiar și puțină actorie și am obținut câteva roluri principale. Unul dintre filme era regizat de John Badham, promoția 1961. Vă puteți imagina ce succes ar fi fost filmul său *Saturday Night Fever* (*Febra de sâmbătă seara*), dacă s-ar fi gândit la mine pentru rolul principal! Dar, oricât de mult mi-ar fi plăcut, niciodată nu am mers prea departe în această direcție, din același motiv pentru care nu am mai fost cârmaci în anii terminali. În schimb, mi-am dedicat timpul

studiilor. Și disciplina a dat roade. Deși nu eram așa deștept ca toți ceilalți, am reușit să absolv *cum laude*.

Și, ca mulți oameni la terminarea facultății, nu aveam nici cea mai vagă idee ce urma să fac mai departe.

Am fost acceptat la Școala de Afaceri a Universității Harvard și la facultățile de drept atât de la Harvard, cât și de la Yale, dar aș fi putut candida la fel de bine la facultatea de medicină, având în vedere entuziasmul pe care l-am avut de a alege dintre ele. Ceea ce voiam cu adevărat să fac era să călătoresc. Ca băiat, citisem cu nesăț *The Pickwick Papers (Documentele Clubului Pickwick)* a lui Dickens* și este posibil ca domnii de la Pickwick Club și aventurile lor pitorești să fi jucat un anumit rol în sporirea setei mele de călătorii. Eram suficient de introspectiv, chiar și la douăzeci și unu de ani, pentru a înțelege că simplul fapt de a fi plecat, în cazul meu, din Alabama rurală la o școală pretențioasă din Ivy League în Connecticut, aflată la o mie cinci sute de kilometri de casa mea, fusese o parte semnificativă a educației mele. A fost o experiență care mi-a deschis ochii. M-a învățat multe.

„Și ce ar trebui să știe ei despre Anglia, ce numai Anglia știe?” după cum scria Rudyard Kipling în *The English Flag (Steagul englezesc)*.

Întotdeauna mă simțeam foarte incomod în preajma multor tipi de la Yale, fiindcă mulți dintre ei călătoriseră în străinătate. Pașiunea mea fusese dintotdeauna să cunosc și să văd mai mult din lume. Îmi amintesc că, mai înainte cu câțiva ani, îmi exprimasesem acea dorință față de prietena mea de atunci, Janet Corley. „Am șaisprezece ani”, m-am lamentat eu, „și nu am fost, de fapt, nicăieri niciodată”. Cosmopolita Janet nu putea decât să mă compăttimească. „Eu am șaisprezece ani și am fost în multe locuri”, subliniase ea. „Am fost în Birmingham, am fost în Mobile, am fost în Montgomery, Tuscaloosa. . .”

* Apărută în limba română la Ed. Cartea Românească, București, 1970, sub titlul *Documentele postume ale Clubului Pickwick*. (n.red.)

Din dorința de a-mi lărgi orizonturile, am candidat pentru diverse burse ca să studiez dincolo de ocean. Până să-și facă recrutorii apariția în campus, promisem o bursă universitară, oferită de Yale, pentru a studia Filosofie, Politică și Economie (PPE*) la Colegiul Balliol, de la Oxford. Era șansa mea de a călători în străinătate și îmi oferea ca avantaj suplimentar încă doi ani în care îmi puteam amâna hotărârea legată de ce aveam să fac cu viața mea. (Și, în secret, nutream fantezia de a fi cârmaci în legendara cursă de canotaj dintre Oxford și Cambridge). Eram nerăbdător să pornesc la drum. Îmi mai trebuia doar o slujbă pe timpul verii.

Dominick & Dominick Inc., una dintre cele mai vechi firme private de investiții din Statele Unite, recruta masiv la Yale. Cu pantofi albi și sânge albastru, adoptând un stil vestimentar tipic pentru Yale și Ivy League, era una dintre companiile cu care mi-am programat interviuri atunci când recrutorii au sosit în campus. Nu prea am avut succes cu celelalte companii, dar m-am înțeles de minune cu recrutorul de la Dominick & Dominick, Joe Cacciotti. El era un băiat care crescuse pe străzile din Bronx și reușise cumva să ajungă la Harvard; eu eram un băiat care crescuse în pădurile din Alabama și reușise cumva să ajungă la Yale. Părea să avem multe în comun – cu o excepție izbitoare. Compania Dominick & Dominick căuta angajați cu normă întreagă.

„Nu mă pot angaja cu normă întreagă la voi”, i-am spus eu, „dar mi-ar plăcea să vin să lucrez vara aceasta.”

Înființată în 1870, una dintre primele membre ale Bursei de Valori din New York, Dominick & Dominick nu obișnuia să își deschidă porțile în fiecare primăvară, la Yale, pentru a coopta ajutoare de o vară. Dintr-un anumit motiv – bazat, trebuie să presupun, pe recomandarea lui Joe – compania a făcut o excepție în cazul meu, și în vara lui 1964 am început să lucrez pe Wall Street.

Până să plec la Oxford, mai târziu în acel an, știam exact ce voiam să fac pentru tot restul vieții mele.

* Acronim pentru Philosophy, Politics and Economics. (n.tr.)

ÎNAINTE SĂ MERG să lucrez acolo, tot ce știam despre Wall Street era că se afla undeva în New York și că ceva rău se petrecuse acolo în 1929. Nu știam că exista vreo diferență între acțiuni și obligațiuni, cu atât mai puțin care era aceasta. Nu știam nimic despre valute sau mărfuri. Mă îndoiesc că aș fi știut că prețul cuprului urca și cobora pe piețele financiare.

În acea primă vară la Dominick & Dominick, am lucrat în departamentul de cercetare, răspunzând la telegramele brokerilor: plătește General Motors un dividend și, dacă da, cât de mare? Progresam săpând după informații. Lucram și la biroul de tranzacționare, unde făceau ceva cunoscut ca „dezvoltarea unei piețe”, cu diverse acțiuni care nu erau listate la Bursa de Valori din New York – cumpărând și vânzând acțiuni care erau tranzacționate extrabursier, în zilele dinainte de NASDAQ. Am învățat multe despre felul în care lucrau piețele într-un regim de tranzacții.

Îmi amintesc că directorul companiei m-a întrebat unde făcusem facultatea. I-am răspuns că studiasem la Yale. „Bine, fiindcă nu vrem prea mulți burtoși sau fandoși pe aici”, a spus el, referindu-se la absolvenții de la Harvard, respectiv Princeton. Întâlnindu-l, am profitat de șansa de a-i cere sfatul privind continuarea studiilor la școala de afaceri. „Nu te vor învăța nimic folositor acolo”, mi-a spus el. „Vino aici și vinde o dată în lipsă semințe de soia, și vei învăța mult mai multe despre piețe decât pierzând doi ani cu ei.”

A fost o vară foarte palpitantă. Am văzut lumea într-un fel în care nu o mai văzusem niciodată până atunci. Dintr-odată, studiile mele de istorie și evenimentele curente erau mai mult decât niște exerciții teoretice – aveau valoare practică. Pasiunea mea de a cunoaște lumea dobândise un scop. Ca student la istorie, mi s-a părut fascinant să învăț cum erau influențate piețele de evenimentele internaționale. Dar ceea ce mi-a atins cu adevărat coarda sensibilă, pentru prima dată în viața mea, a fost cât de previzibil, de-a lungul istoriei, evenimentele internaționale erau influențate de piețe.

Am învățat că toate aveau legătură. Am învățat că o revoluție din Chile avea să afecteze prețul cuprului și, astfel, prețul curentului electric și prețul caselor – prețul oricărui lucru – din întreaga lume, având un impact asupra tuturor, inclusiv asupra proprietarilor de case din Toledo. Am învățat, de asemenea, că dacă anticipai că urma să izbucnească o revoluție în Chile, puteai face bani frumoși.

Ceea ce am descoperit în acea vară era chiar viitorul meu. Wall Street era un loc unde oamenii efectiv mă plăteau să îmi exercit înclinația către explorare. Și ei mă plăteau bine dacă mă descurcam bine. Pe Wall Street eram recompensat pentru toate lucrurile pe care îmi plăcea să le fac. Era prima din cele două veri petrecute la Dominick & Dominick și am știut numaidecât că, după Oxford, nu aveam să urmez facultatea de drept. Nu voi urma școala de afaceri. Aveam să mă întorc și să lucrez pe Wall Street, cât de curând cu putință.

INOCENT ÎN STRĂINĂTATE*

PPE, în calitate de curs universitar, a fost elaborat în anii 1920 la Oxford, mai exact la Colegiul Balliol, ca alternativă modernă la cursul clasic, pentru a-i pregăti pe cei care intrau în serviciul civil britanic să administreze imperiul.

Desigur, habar n-aveau britanicii, la acea vreme, de faptul că imperiul își trăia ultimele zile. Acum știu suficiente lucruri despre învățământul universitar pentru a mă întreba dacă trimiterea în alte țări a multor absolvenți PPE, plini de ei, nu a grăbit, de fapt, declinul imperiului.

În 1918, Regatul Unit era cea mai bogată, cea mai puternică țară din lume. Dacă priveai o hartă a lumii, nu vedeai decât roșu. Imperiul Britanic era pretutindeni. Secolul al XIX-lea fusese un secol extraordinar pentru comerțul internațional; a cunoscut integrarea economiilor mondiale – pretutindeni se deschideau economii – în mare măsură spre beneficiul britanicilor, o putere maritimă. A fost o perioadă interesantă din punct de vedere economic, social și artistic.

* Parafrază a titlului romanului de călătorii *The Innocents Abroad (Inocenții în străinătate)* al scriitorului american Mark Twain (1835–1910). (n.red.)

Dar întotdeauna imperiile se întind mai mult decât e cazul. Întotdeauna cheltuiesc prea mult. Și, în jurul anului 1918, Imperiul Britanic se surpa deja din interior. Sângele și tezaurul investite în Războiul Burilor duseseră la același gen de tulburări interne și de îndatorare ce aveau să fie generate un secol mai târziu de politicienii găunoși ai unui nou imperiu, Statele Unite, care risipeau cu larghețe vieți și resurse în războaiele zadarnice din Vietnam și Irak, supraextinzând națiunea pe toate planurile: militar, geopolitic, economic, ca să nu mai vorbim de cel moral.

Primul Război Mondial, o reacție politică la un oribil act de terorism, a sporit supraextinderea Marii Britanii. Nu mai înainte de 1910, membrii casei regale britanice și ai celei germane își petrecuseră vacanțele împreună, ca prieteni (și rude) apropiate. Prin 1914, copiii lor se măcelăreau reciproc în tranșeele din Franța. Marea Britanie a intrat în Primul Război Mondial supraextinsă și a ieșit din el chiar mai rău, cu datorii internaționale uriașe. Până în 1939, a blocat puternica liră sterlină — îngreunând extrem de mult scoaterea valutei din țară – și a impus controale asupra tranzacțiilor valutare, ce au durat patruzeci de ani. Țara nu mai era competitivă. În perioada de după cel de-al Doilea Război Mondial a urmat o retragere treptată a prezenței sale militare în afara Europei. Până în anii 1960, nu își mai putea proteja interesele imperialiste „la est de Suez”, cu atât mai puțin să mențină un imperiu.

Unul dintre acele interese era Singapore. Numele orașului Singapore, Orașul Leului, este o traducere directă a termenilor originali din sanscrită, *singh* (leu) și *pura* (oraș), și derivă din legenda întemeierii orașului, așa cum este prezentată în *Analele Malaysiei*. Se zice că, pe când debarca pentru a explora insula, Sang Nila Utama, un prinț Palembang, ar fi zărit ceea ce i se spusese că era un leu și, luându-l drept un semn bun, a dat numele acestuia regatului pe care l-a întemeiat acolo, la începutul secolului al XIV-lea. (Ceea ce văzuse el, dacă văzuse într-adevăr ceva, era, mult mai probabil, un tigrul malaysian, fiindcă leii, chiar și leii asiatici, nu au migrat nicio-

dată la est de subcontinentul indian. Nu mai devreme de anii 1930, tigrii încă se plimbau liberi prin Singapore.) Britanicii au pus stăpânire pe Orașul Leului în 1824.

În 1969, în ajunul retragerii britanicilor de pe insulă, ofițerii coloniali, sorbindu-și băuturile de rămas-bun la Raffles, puteau fi auziți murmurând: „Acum s-a sfârșit cu Singapore.” Cu toții erau de acord că se duce de râpă, o mlaștină, disperat de săracă, un avanpost de o jumătate de milion de oameni, fără nicio speranță de redresare. Întorcându-se acasă pentru a înfrunța zilele decăderii imperiului, aceiași funcționari publici nu au putut decât să asiste de departe la desfășurarea a ceea ce este poate cea mai extraordinară poveste de succes din ultimii patruzeci de ani. Singapore este astăzi una dintre cele mai bogate țări din lume și, ca venit pe cap de locuitor, poate *cea* mai bogată din lume, în baza rezervelor de valută internațională.

Marea Britanie a fost cea care s-a dus de râpă. În 1976, incapabilă să vândă obligațiuni de stat, fosta superputere a suferit umiliința de a cere să fie salvată de Fondul Monetar Internațional. După ce controla în 1918 un imperiu asupra căruia soarele nu apunea niciodată, țara a alunecat în haos economic în decursul unei singure generații și a ajuns la faliment în decursul a trei.

Până ca Marea Britanie să-și revină, Statele Unite începuseră să-și impună autoritatea de aproape jumătate de secol, ca putere dominantă a lumii, pe plan economic, militar și geopolitic. Lui Margaret Thatcher, aleasă în 1979, i se atribuie meritul de a fi redresat, în cele din urmă, Marea Britanie. Și este, într-adevăr, responsabilă de multe schimbări pozitive. Dar, de fapt, anul 1979 a fost și cel în care a început să curgă petrol dinspre Marea Nordului. Găsiți-mi un câmp petrolier imens și vă voi arăta și eu cum se poate trăi foarte bine.

În paralel cu disciplina fiscală pe care a impus-o cu notă de necesitate, Margaret Thatcher a pus capăt controalelor asupra tranzacțiilor valutare, în vigoare în Marea Britanie încă din 1939. Când am ajuns la Oxford în 1964, lira sterlină nu era o valută convertibilă în mod liber. Nu puteai cumpăra sau vinde lira sterlină decât în

concordanță cu controale și reglementări stricte. Nu puteai scoate din țară cantități semnificative ale acestei valute. Lira era într-o criză continuă. În fiecare săptămână, la seminariile mele de economie, atenția se îndrepta, în cele din urmă, spre cea mai recentă problemă legată de liră. Rata era fixată la 2,80 de dolari, dar era în mod evident prea mare. Nu reflecta cu acuratețe starea de sănătate – precară – a economiei britanice. Țara era în pragul falimentului, devenind tot mai puțin competitivă din toate punctele de vedere. Nimeni nu ar fi investit în Marea Britanie, și britanicii nu puteau investi în altă parte.

Ca student la Oxford, aveam un cont bancar pentru străini. În cont era consemnat că banii pe care îi depuneam erau bani străini, dolari în cazul meu, și, ca atare, îi puteam depune și retrage după voia mea. Banca ținea evidența cantității de valută străină pe care o depuneam. Nu mi s-ar fi permis să părăsesc țara cu mai mulți bani. Contul era supus unui control foarte strict și riguros. Nu aveam de la bun început mulți bani, dar eram atent să nu retrag niciodată de la bancă mai mult de o anumită sumă, în niciun weekend, fiindcă eram întotdeauna sigur că acela va fi weekendul în care guvernul va devaloriza valuta. Chiar și pentru un tânăr naiv de douăzeci și doi de ani, era clar că de undeva trebuiau să iasă bani. Timp de doi ani, niciodată nu am avut la mine mai mult de doi șilingi și șase penny, o jumătate de coroană britanică.

Pe măsură ce situația se agrava tot mai mult – întrucât bilanțul comercial se înrăutățise, iar datoria țării crescuse – s-a dovedit, în cele din urmă, că avusesem dreptate. Însă guvernul nu a devalorizat valuta până în anul când am plecat. Avusesem dreptate, dar estimarea momentului fusese greșită: această caracteristică aparte – precizie, dar înainte de termen – avea să se repete de-a lungul carierei mele de investitor, o binecuvântare cu dus și întors care avea să fie una dintre trăsăturile sale mai accentuate. Lira a fost devalorizată la 2,40 dolari, dar rata nu a rezistat. Odată cu apariția ratelor fluctuante de schimb, în anii 1970, a scăzut la un minimum de 1,06

dolari. Dacă valuta ar fi putut suporta ajustări treptate în acea perioadă, poate că industriile britanice s-ar fi adaptat, acomodându-se cu potențialele schimbări și rămânând mai competitive. În schimb, valuta s-a prăbușit.

Sub guvernarea Thatcher, City-ul londonez a redevenit un centru financiar internațional și, de atunci, Marea Britanie a avut douăzeci sau douăzeci și cinci de ani grozavi. Însă acum petrolul din Marea Nordului e pe sfârșite. Regatul Unit este, încă o dată, un importator net de petrol. Și în condițiile în care lumea se îndepărtează de finanțe ca mobil al prosperității – finanțele vor fi un context groaznic de a face bani în următorii douăzeci sau treizeci de ani – City-ul londonez e și el pe sfârșite. Țara suferă sub povara datoriilor enorme și este încă o dată în declin.

ÎN 2010, am avut ocazia de a vizita din nou orașul Oxford, împreună cu familia mea. Fusesem invitat să țin una dintre prelegerile Oliver Smithies la Colegiul Balliol, o serie de prelegeri denumite după finanțatorul lor, geneticianul american născut în Marea Britanie, laureat al Premiului Nobel pentru Medicină în anul 2007, care a studiat la Balliol. Mi s-a cerut să le împărtășesc studenților de astăzi de la Oxford viziunea mea asupra viitorului. Dar dacă le-ai întreba pe fiicele mele de scopul vizitei noastre, răspunsul ar fi: „Ca să le dăm o barcă.”

Dați-mi voie să vă introduc în temă.

La Oxford există cu adevărat un singur sport cu greutate: canotajul. Și nu există nicio competiție de canotaj mai importantă decât cea cunoscută pur și simplu sub numele de Cursa de Canotaj.

Cursa de Canotaj dintre Oxford și Cambridge a avut loc prima oară în 1829. Competiția se desfășoară în fiecare primăvară între echipaje de opt rame, pe fluviul Tamisa, în ultima sâmbătă din martie sau în prima sâmbătă din aprilie. Fiind cârmaci timp de trei ani la Yale, citisem și auzisem despre Cursa de Canotaj și eram foarte

conștient de importanța sa când am ajuns la Oxford. Să concurezi în cadrul ei te transformă într-un fel de erou național în Regatul Unit. Trebuie numai să fluturi acea legitimație și puține sunt barurile din Anglia unde nu vei găsi un patron dornic să îți facă cinste cu o halbă de bere, sau – fiind vorba despre Anglia, până la urmă – cu mai multe.

(În 2010, circa 250 000 de spectatori s-au aliniat pe malurile traseului de patru mile și jumătate pentru a urmări Cursa de Canotaj, care a atras peste șase milioane de telespectatori doar în Regatul Unit. A fost difuzată în direct de BBC, pe Internet sau la televizor, în peste 150 de țări.)

Sute de studenți din echipajele a diferite colegii de la Oxford, inclusiv o mulțime de cârmaci, concurează în fiecare primăvară pentru cele nouă locuri disponibile în așa-numita Barcă Albastră. Albastrul se referă la University Sporting Blue (Albastrul Sportului Universitar), distincția câștigată de atleți de la Oxford și Cambridge care concurează la cel mai înalt nivel în anumite sporturi și care, prin definiție, este câștigată de membrii ambelor echipaje din Cursa de Canotaj, ei toți fiind cunoscuți ca „albaștrii” – albastru-închis la Oxford, albastru-deschis la Cambridge.

Când am fost ales cârmaci pe Barca Albastră, în cel de-al doilea an de studii la Oxford, am devenit abia cel de-al doilea american care a primit această onoare în cei 137 de ani de la prima Cursă de Canotaj. Din întâmplare, primul american studiase și la Yale și la Balliol. Și în anul în care el fusese cârmaci – cred că în 1951 – barca celor de la Oxford s-a scufundat. Când s-a anunțat că Oxfordul îl alesese pe tipul ăsta, pe nume Rogers, un absolvent de la Yale care studia acum la Colegiul Balliol, s-a stârnit mare vâlvă: „O, Doamne, încă unul care va scufunda Oxfordul.”

Aproape că mi-am pierdut locul în barcă. Odată ce ești selectat, trebuie să îți cumperi propriul sacou albastru, eșarfe albastre speciale și pulovere speciale, împreună cu pantaloni albi, iar întregul costum se poartă cu pantofi negri. Nu aveam pantofi negri. Aveam

doar o pereche de pantofi de gală, castanii, pe care îi cumpărasem ca un compromis între negru și maro. Nu îmi permiteam două perechi, și am hotărât că maroniul acesta închis, castaniul, putea merge în ambele cazuri. Mi-l amintesc pe președintele Clubului Nautic al Universității Oxford, Duncan Clegg, venind spre mine și spunându-mi: „Trebuie să scapi de pantofii aceia maro.”

„Nu sunt maro, sunt *maroniu*-închis, castanii”, am spus eu.

Și, pentru mine, erau foarte scumpi.

„Nu”, a spus el, „nu merg”.

„Pur și simplu nu am bani. M-a costat o avere să cumpăr toate lucrurile pe care le-am cumpărat până acum și chiar nu îmi permit să mai cumpăr o pereche de pantofi. Și dacă asta înseamnă să îmi pierd poziția în barcă, n-am ce-i face”, am spus eu.

În cele din urmă m-au lăsat să port pantofii maronii.

În acel an, 1966, am învins orașul Cambridge în Cursa de Canoataj, cu trei lungimi de barcă și un sfert.

În anul anterior, în 1965, pentru prima dată în istoria cursei (punând bazele unei tradiții care continuă și astăzi), echipajele de rezervă ale celor două universități s-au confruntat într-o competiție preliminară. Eu am fost cârmaciul bărcii Isis, pentru Oxford. (Barca de rezervă a echipajului și-a primit numele de la un afluent al Tamisei, Isis, care străbate orașul.) În acel an, primul meu an la Oxford, am fost într-o competiție acerbă pentru un loc în Barca Albastră. Dar, mulțumită unei anumite „neplăceri”, cum ar putea spune britanicii, aproape că m-am lăsat cu totul de canotaj.

De vreme ce sporturile de la Oxbridge erau complet neprofesioniste (ni se cerea chiar să ne cumpărăm singuri uniforme), antrenorii de canotaj de la Oxford erau cu toții voluntari, și în acel an, antrenorul finalist, care avea să supravegheze echipajul Cursei de Canoataj, era un australian pe nume Sam Mackenzie, un canotier fost campion mondial. Un fel de șmecheraș, mereu pus pe profit,

Sam fusese de meserie sortator profesionist de pui de găină, după sexul acestora, și fusese foarte apreciat în industria cărnii de pui pentru abilitatea sa excepțională. În alegerea celor care urmau să concureze cu echipajul de la Cambridge, Mackenzie și președintele clubului nautic, un student vâslaș pe nume Miles Morland, aveau să ia decizia finală.

Christopher Dodd a relatat problema de care m-am lovit, în cartea sa din 1983, *The Oxford and Cambridge Boat Race (Cursa de Canotaj dintre Oxford și Cambridge)*:

„Jim Rogers Jr. era fericit la Colegiul Balliol și cârmuia barca Isis, până când a primit în ianuarie o scrisoare [de la tatăl său], care l-a șocat și l-a dezorientat deopotrivă. A cugetat asupra ei mai multe zile, simțindu-se ca un inocent în străinătate. A hotărât apoi că, din cauza celor scrise acolo, cel mai ușor lucru era să se retragă cu totul din scenă. Nu voia să fie implicat într-un joc în care habar nu avea cine juca cu un pachet întreg de cărți și cine nu. S-a dus la antrenorul său David Hardy și i-a spus că voia să renunțe la locul său în echipajul Isis, să nu mai continue. Hardy a miroșit ceva putred și s-a luat după miros. L-a chemat pe Rogers și a încercat să afle de la el de ce renunțase. Pentru Hardy nu avea sens. Rogers se descurcase bine. Așa că Rogers i-a arătat scrisoarea...

„[Fusese] trimisă lui Jim Rogers-tatăl, în Alabama. [Acesta] abia dacă știa unde se află Oxfordul sau ce însemna Cursa de Canotaj, dar a înțeles ideea generală a remarcilor lui Mackenzie. Scrisoarea conținea două sau trei paragrafe de banalități despre Oxford, despre Cursa de Canotaj și despre cum se descurca Jim Rogers-fiul. În partea de jos era o mențiune scrisă de mână, în ideea că, dacă s-ar fi produs o creștere mare în contul bancar al lui Mackenzie, fiind sugerată o sumă de patru cifre, atunci lui Rogers-fiul i s-ar fi asigurat un loc în barca albastră. La final, Rogers-tatăl îi scrisese [fiului său]: «Omul ăsta e nebun, ori eu sunt?»”

Eu eram la Oxford de numai câteva luni. Alți membri ai echipajului se cunoșteau între ei de ani de zile. Habar nu aveam ce se pe-

trecea, dar știam că orice ar fi fost, nu doream să fiu implicat, și singura soluție pe care o vedeam la această dilemă era pur și simplu să mă retrag. Părea calea celei mai mici rezistențe. Hardy m-a convins să nu renunț. A dus scrisoarea consilierului și trezorierului clubului nautic al facultății, un specialist în drept pe nume Vere Davidge, casierul Colegiului Keble, el însuși vâslaș. De deasupra veșnicei sale carafe de vin, mi-a spus: „Sam nu a fost niciodată cu adevărat de-al nostru”, și Mackenzie a fost în cele din urmă concediat.

Eu și cei opt vâslași de la Isis am ieșit învingători în cursa împotriva echipajului de la Cambridge și am hotărât să rămânem împreună pentru a putea concura în acea vară la Regata Regală de la Henley.

Un eveniment social deosebit în Regatul Unit, regata se desfășoară timp de cinci zile în iulie și este numită regală deoarece este patronată de un membru al Familiei Regale: pe atunci, prințul Filip. Echipaje din întreaga lume vin să concureze la Henley. Este una dintre culmile acestui sport. Dacă echipajul universității tale se descurcă bine, recompensa este să participi la cursa de la Henley. Auzisem de regată la Yale și știam totul despre ea. De fapt, o cunoșteam pe de rost. Dar niciodată nu mi-am imaginat că s-ar putea să merg acolo într-o zi pentru a concura. Cel mai prestigios eveniment este Grand Challenge Cup pentru echipajele masculine de opt rame, care a fost premiată încă de la prima organizare a regatei, în 1839. Eu și vâslașii mei am decis să concurăm pentru Cupa Tamisa, care, în 1965, la fel ca și astăzi, a fost cea de-a doua cupă pentru echipajele de opt rame. Suficient de bucuros doar că participam, am fost extaziat când am câștigat, stabilind un record pentru Cupa Tamisei în drumul nostru spre medalia de aur, prima mea apariție în *Cartea Recordurilor*.

Astăzi, Clubul Nautic al Colegiului Balliol are și echipaje masculine și feminine, iar primele lor bărci de opt rame se numesc *Beeland Rogers*, respectiv *Happy Rogers*. Am donat barca *Happy Rogers*, numită astfel după fiica mea cea mai mare, echipajului feminin, în

anul 2007. Pe *Beeland Rogers*, numită astfel după cea de-a doua fiică a mea, am donat-o echipei masculine, la scurt timp după aceea. Barca pentru echipajul masculin a sosit în 2009, la timp pentru Săptămâna Echipajelor de Opt Rame la Oxford, cunoscută și ca Optimile de Vară, punctul culminant al sezonului de canotaj. După Cursa de Canotaj, era cel mai important eveniment de canotaj al universității și, de asemenea, o extraordinară ocazie de socializare, o regată de patru zile a curselor, cu șapte divizii pentru bărbați și șase pentru femei, însumând 158 de bărci. Unele colegii introduc până la cinci echipaje masculine și cinci feminine. În 2008, primul echipaj masculin Balliol de opt a câștigat titlul de Campionii Fluviului pentru prima dată în cincizeci și doi de ani. În 2010, cu *Happy Rogers*, primul echipaj feminin Balliol de opt a câștigat titlul de Campioanele Fluviului pentru prima dată în istoria lor de treizeci de ani. (Au repetat povestea în 2011.) Băieții au dobândit din nou titlul de campioni în 2009, înainte să fie declasați, dar cele două fete ale mele au avut amândouă bărci care au câștigat titlul de Campioanele Fluviului.

Dineul cupei campionilor, sărbătorind victoria feminină în 2010, a coincis cu prelegerea Smithies pe care am ținut-o în acel an, iar eu și soția mea, Paige, am participat la festivitate împreună cu fetele. Happy, în vârstă de șapte ani la acea vreme, și Baby Bee, în vârstă de doi ani și jumătate, amândouă îmbrăcate în cele mai frumoase rochii, au avut ocazia de a-și boteza oficial bărcile cu șampanie. Am oferit în 2010 fiecărei fete din echipajul feminin câte o monedă de aur* și fiecărui băiat din echipajul masculin câte o monedă similară, toate datate 2008, ca să comemoreze anul victoriei lor, iar Happy le-a înmânat. Și apoi a anunțat că va dona o a doua barcă fetelor, numită *Happy Rogers II*.

* În engleză *gold sovereign*: monedă de aur din Marea Britanie cu o valoare nominală de o liră sterlină, retrasă din circulație în 1932. După scoaterea din circulație, moneda a fost și încă este folosită ca unitate standard de stocare a aurului. (n.red.)

DELOC SURPRINZĂTOR, remarcile mele i-au derutat pe studenții de la Balliol, adunați acolo. Consternarea lor era de înțeles. Știau la fel de bine ca și mine cât de mult se schimbaseră lucrurile de când studiasem eu la Oxford. Ceea ce ei nu apreciau era că lucrurile care se schimbaseră – în special dezvoltarea domeniului finanțelor – se schimbau acum la loc.

În cel de-al doilea an pe care l-am petrecut la Oxford, îndrumătorul meu în economie, domnul profesor Wilfred Beckerman, îmi spusese: „Nu avem pe nimeni ca tine aici. Nu știm ce să facem cu tine. Majoritatea oamenilor de aici nu dau doi bani pe bursa de valori. În ceea ce ne privește, City-ul londonez este insignifiant. Are puțin de-a face cu economia mondială, ca să nu mai vorbim de economia Regatului Unit. Nimănui nu-i pasă.”

În anii 1960, majoritatea profesorilor de la Balliol erau socialiști. Piața liberă nu însemna nimic pentru academicienii care consiliau guvernul. Când sosisem la Oxford în 1964, City-ul, districtul financiar al Londrei, era aproape ignorat. Cei mai buni și cei mai străluciți studenți de la Balliol erau în căutare de cariere în guvern și în mediul academic. O slujbă în City era pentru beizadele.

Profesorul meu de economie avea dreptate. Sus-numitul City devenise un braț mort, la fel ca Wall Street.

Când am revenit pentru o altă prelegere, în 2010, vremurile se schimbaseră vizibil. Londra era din nou un centru financiar global, cu adevărat cel mai mare centru al finanțelor din lume. Și studenții de la Balliol care asistau la prelegerea mea aparțineau unei generații de discipoli care aspirau la cariere în sistemul bancar de investiții. Lăsați în voia lor, mulți dintre ei ar fi gestionat fonduri speculative din camerele lor de cămin.

Își doreau să facă ceea ce am făcut eu, mi-au spus, și m-au întrebat ce ar trebui să studieze. Studiați filosofie, am spus, studiați istorie. Nu, nu, nu, mi-au spus, ei voiau să lucreze în City; voiau să fie bogați. Dacă așa stau lucrurile, am răspuns eu, ar trebui să stea departe de

City, deoarece avea să redevină curând un braț mort. Cu finanțele s-a terminat, le-am spus. Studiați, mai bine, agricultura. Dacă doreau să fie bogați, i-am sfătuit eu, ar trebui să se facă toți fermieri.

Astăzi, doar în Statele Unite, anual sunt peste două sute de mii de absolvenți ai programelor de masterat în administrarea afacerilor (MBA), spre deosebire de cinci mii de absolvenți anual, în 1958. Restul lumii produce alte zeci de mii (în 1958, nu exista *niciunul* în străinătate). În următoarele câteva decenii, acele diplome în afaceri vor fi nule, o pierdere și de timp, și de bani. În comunitatea financiară există în prezent o datorie uriașă, ceea ce reprezintă o schimbare față de deceniile anterioare. Există noi controale, reglementări și taxe care vor face finanțele și mai scumpe. Și guvernele sunt tot mai lipsite de bunăvoință față de categoriile financiare, la fel ca în anii 1930.

Mișcarea inteligentă pentru toți acei absolvenți ai programelor MBA ar fi fost să obțină diplome în agricultură și minerit. Mai mulți oameni studiază astăzi relațiile publice decât studiază agricultura; mai mulți studiază educația fizică sau managementul în sport decât studiază ingineria minieră. Dar agricultura, în viitor, va fi un sector mai rentabil al economiei decât finanțele. În curând, brokerii de acțiuni vor fi șoferi de taxi – sau cei deștepți vor fi tractoriști, ca să lucreze pentru fermieri – în timp ce fermierii vor conduce câte un Lamborghini.

(Lamborghini, care încă fabrică vehiculele, a produs inițial tractoare.) Ferruccio Lamborghini a înființat compania inițială, Lamborghini Trattori, în 1948, construindu-și primele tractoare dintr-un surplus de motoare de automobil și din echipament militar dezafectat și a devenit curând unul dintre marii producători de utilaje agricole din Italia. El a pus bazele companiei Automobili Lamborghini în 1963. Am auzit întotdeauna că asta s-a datorat faptului că îl abordase pe Enzo Ferrari pentru a cumpăra una dintre mașinile lui, dar *Signor* Ferrari i-a răs în nas și i-a spus că nu voia să fie văzuți tractoriști în mașinile lui. Necesitatea fiind mama invenției, Ferruccio și-a creat propriile mașini.)

Ne aflăm într-o creștere îndelungată și seculară a pieței mărfurilor din întreaga lume. În contextul ultimei creșteri a pieței mărfurilor și agriculturii, din anii 1970, când prețurile produselor alimentare creșteau dramatic, s-au creat mari rezerve. În anii 1980, rezervele de hrană din întreaga lume reprezentau circa 35% din totalul nivelului de consum, poate cel mai mare procent înregistrat în arhive. În consecință, în cele din urmă, prețurile s-au prăbușit. Prețul unei jumătăți de kilogram de zahăr, spre exemplu, a scăzut de la 66 de cenți în 1974 la doi cenți în 1987. Fermierii de pretutindeni sufereau atât de mult, încât, în Statele Unite, muzicienii precum Willie Nelson organizau concerte de caritate pentru fermieri, Farm Aid. Ca sector al economiei, agricultura era la pământ și fiecare viitor fermier din America punea mâna pe unul dintre acele programe MBA și se ducea, în schimb, pe Wall Street. Acolo erau banii. Acolo era acțiunea.

Dar vremurile s-au schimbat. Vârsta medie a fermierilor din Statele Unite este acum de cincizeci și nouă de ani. În zece ani, acei fermieri vor avea șaiszeci și nouă de ani, dacă vor mai fi încă în viață. În Japonia, vârsta medie este astăzi chiar mai ridicată: șaiszeci și șapte. Dacă mergi cu mașina prin țară, vei vedea enorme câmpuri pustii. Fermierii japonezi, cei care sunt încă în viață, au îmbătrânit, iar copiii lor sunt la Tokyo sau Osaka, unde lucrează ca brokeri de acțiuni. Situația a devenit atât de disperată în Japonia, una dintre țările cele mai șoviniste din lume, încât guvernul a permis fermierilor chinezi să intre în țară pentru a lucra câmpurile, cu titlu de experiment. În India, situația a fost chiar mai rea. Din cauza faptului că agricultura era un domeniu atât de nefast pentru a-ți câștiga existența, sute de mii de fermieri indieni s-au sinucis în ultimii cincisprezece ani. În medie, un fermier se sinucide la fiecare treizeci de minute în India, conform unui raport citat de revista *Forbes* în mai 2011.

Până când prețurile nu vor atinge un nivel la care producția de hrană să fie profitabilă, fermierii din întreaga lume, care în prezent

sunt bătrâni sau pe moarte, nu își vor găsi înlocuitori. Prețurile trebuie să crească și vor crește. În ultimii ani, lumea a consumat mai multă hrană decât a produs. Acele rezerve care erau atât de mari în anii 1980 au atins acum un minimum istoric, undeva aproape de 14% din consum. Lumea se confruntă cu deficite dramatice. Prețurile alimentelor sunt în creștere. Plângeți-vă cât vreți. Dacă nu vor crește mult mai mult, ne vom confrunta cu ceva ce nu am mai experimentat până acum: lipsa hranei, indiferent de preț.

Actuala piață în creștere a mărfurilor a început în 1999. Ne aflăm acolo de paisprezece ani, la data acestei consemnări. Ca toate piețele în creștere, va sfârși într-o bulă. Când oamenii vă vor spune la petreceri câți bani au făcut din semințele de soia, va fi timpul să vă retrageți. Dar piața în creștere mai are niște ani în față. Mărfurile, materiile prime și resursele naturale vor avea o soartă bună, evident, dacă economia mondială se va ameliora – dezvoltarea va spori nevoia de ele – și vor avea o soartă bună dacă economia *nu* se va ameliora, fiindcă guvernul, deși ar trebui să nu facă acest lucru, va tipări mai mulți bani, după cum s-a arătat, iar tipărirea de bani a dus mereu la prețuri mai solide pentru bunurile reale, precum argintul, grâul, energia și alte valori reale, întrucât investitorii caută să se protejeze de valuta devalorizată.

Dar aceasta este altă poveste, de care mă voi ocupa mai târziu.

Acelor studenți care asistau la prelegerea mea de la Balliol, în 2010, și erau încă hotărâți să lucreze în finanțe, le-am explicat cum studiul filosofiei și al istoriei îmi fuseseră indispensabile ca investitor. „Trebuie să te cunoști pe tine însuși mai bine”, le-am spus eu, „dacă vrei să realizezi ceva în viață – trebuie să înveți să gândești la un nivel mai adânc, mai profund, dacă vrei să înțelegi adevărul”. Studiul filosofiei m-a ajutat să îmi dezvolt aceste abilități. Studiul filosofiei m-a antrenat să gândesc singur, să gândesc în afara cadrului stabilit. M-a învățat să cercetez lucrurile în mod independent, să cercetez fiecare concept și fiecare „fapt”. M-a învățat să gândesc liber, pentru a vedea ce lipsește. Atât de mulți oameni sunt prinși

astăzi într-o gândire convențională, deoarece este mai ușor și mai sigur să repeți ideile preconceptuate, să repeți opinia majorității, cu propriile procese intelectuale subjugate unor asemenea concepte cum sunt statul, cultura sau religia. Să gândești diferit de alții este dificil. Filosofia te învață să gândești și, prin aceasta, te învață să te îndoiești.

Dacă istoria nu ne învață nimic altceva, ne învață acest lucru: ceea ce pare de nedisputat astăzi va arăta foarte diferit mâine. Cele mai stabile și previzibile societăți au suferit schimbări majore. Imperiul Austro-Ungar, giuvaerul strălucitor al Europei Centrale, era, în 1914, un vast centru internațional al prosperității. Bursa de valori din Viena avea la acea vreme circa patru mii de membri. În decurs de patru ani, Imperiul Austro-Ungar a dispărut. Alege orice an dorești și apoi mergi înainte zece sau cincisprezece ani. Ia anul 1925, când, din nou, predominau pacea, prosperitatea și stabilitatea. Cum părea situația în 1935? În 1940? Alege primul an al oricărui deceniu din ultimii cincizeci, 1960, 1970, pe toată perioada până la noul mileniu. Ideile preconceptuate care existau la începutul fiecărui deceniu au fost zdruncinate în următorii zece sau cincisprezece ani.

ÎN STUDENȚIE, la Oxford, nu am călătorit atât de mult pe cât mi-aș fi dorit, din lipsă de bani, dar acolo mi s-a împlinit pentru prima oară dorința presantă de a călători. Anul universitar în Anglia este punctat de două vacanțe de șase săptămâni, una de Crăciun și cealaltă de Paște. Deoarece, din cauza aceleiași lipse de fonduri, nu am putut lua avionul spre casă la primul meu Crăciun, am plecat cu alți doi americani care aveau o mașină și mergeau spre Maroc. Ne-am despărțit în Madrid. În vreme ce ei și-au continuat călătoria spre sud, eu am făcut autostopul spre Lisabona, apoi în jos spre Gibraltar, unde aveam să mă întâlnesc cu ei, în drumul lor de întoarcere la Oxford. Când feribotul lor a acostat la Gibraltar, cu ei în mașină mai erau trei femei din America.

Una dintre ele era o evreică drăguță, cuminte, din Philadelphia, pe nume Lois. Tocmai absolvise Universitatea din Pennsylvania. Avea o rudă, un medic, care era atașat al Ambasadei Statelor Unite la Copenhaga și locuia acolo cu el și cu familia lui, călătorind, în paralel, prin Europa. Se îndrepta spre Danemarca. Cam după trei sute de kilometri din excursia înapoi spre nord, mașina a făcut până și, cu toate că nu mi-a fost ușor, am convins-o pe Lois să facă autostopul cu mine până la Paris, de unde ea avea să ia un tren spre Copenhaga, iar eu să-mi continui drumul spre Oxford. Am petrecut trei sau patru nopți împreună pe drum – ea a dormit în două perechi de pantaloni de ski – iar la Paris, chiar înainte să ne despărțim, am mâncat ceva pe fugă, în drum spre gară.

– Nu poți pleca încă, i-am spus eu. N-ai mâncat tot din farfurie.

– Am douăzeci și doi de ani, a spus ea. Nu trebuie să mănânc tot din farfurie.

– Nu ți-au spus părinții tăi, când erai mică, am zis eu, să te gândești la copiii sărmani din China, care flămânzesc?

– Când eram mică, mi-a zis ea, părinții mi-au spus să mă gândesc la copiii sărmani din Alabama, care flămânzesc.

Până la cel de-al doilea Crăciun al meu la Oxford, Lois închiriasse deja un apartament acolo. Vara am făcut autostopul împreună spre Iugoslavia și apoi ne-am alăturat unui circuit de trei-patru săptămâni pentru studenți, la care eu mă înscriesem și care ne-a purtat prin cinci țări comuniste. Am călătorit în Germania de Est, Polonia, Cehoslovacia, Ucraina și Rusia. Aceste excursii mi-au permis să văd pentru prima oară viața din spatele Cortinei de Fier și tot pentru prima oară, pe viu, cum funcționează piața neagră.

Rubla rusească nu era o valută convertibilă. Nu o puteai cumpăra sau vinde pe piață. Nu era legal să importi ruble sau să scoți ruble din Uniunea Sovietică. Dar biroul American Express din Londra avea ruble și le puteai cumpăra de acolo cu o reducere uriașă – la fel ca pe piața neagră din Rusia – primind poate de cinci ori valoarea

rea ratei oficiale. Am cumpărat o grămadă de ruble la Londra, Lois și le-a îndesat în sutien și le-am introdus pe furiș în Rusia. Bunurile și serviciile disponibile în țară, ieftine după standardele occidentale, limitate cum erau, pentru noi erau cu atât mai ieftine. Cu ani mai târziu, când făceam ocolul lumii cu mașina, ori de câte ori am trecut vreo graniță oficială, unul dintre primele lucruri pe care le-am făcut a fost să găsesc piața neagră.

Până la cel de-al treilea Crăciun împreună, eu și Lois eram căsătoriți – deși părinții ei au fost nespuse de nefericiți că nu sunt evreu – iar eu pusesem ochii pe Wall Street.